

BIJDRAGE

JOS MONBALLYU

HET ACTIVISME IN KONTICH TIJDENS DE EERSTE WERELDOORLOG EN ZIJN STRAFRECHTELIJKE VERVOLGING

HET ACTIVISME IN KONTICH TIJDENS DE EERSTE WERELDOORLOG

Het onderzoek over het activisme is sterk gericht op de (grote) steden. Dat is begrijpelijk aangezien het activisme in stedelijke contexten ontstaan is en de belangrijkste activistische machtscentra zich in de steden bevonden. De relatieve veronachtzaming van het activisme in landelijke gebieden valt echter te betreuren. De voorzichtige activistische propaganda die er op last van von Bissing gevoerd werd, was er mogelijk effectiever dan in de steden waar de Jong-Vlaamse pangermanisten vele flaminganten afstootten. Mogelijk was het draagvlak voor een pro-Duitse beweging in de steden ook beperkter aangezien zij scherper getroffen werden door de ellende van de bezetting. Na de oorlog bleek het politieke Vlaams-nationalisme in rurale gebieden ook sterker dan in de steden.

In het licht van dit alles is meer onderzoek over de activisme op het platteland gewenst. In dit artikel staat het zoeklicht op de Antwerpse gemeente Kontich. In 1918 stond het activisme er volgens een lokale propagandist florissant voor, als hij het vergeleek met het activisme in Antwerpen-stad. Raphael Van de Velde, de leider van het Kantonaal Bureel van Kontich schreef in juni 1918 aan zijn collega Karel Waternaux: *“Dat het in Antwerpen heel miezerig is, ja zelfs bespottelijk en medelijdend staat met het aktivisme (Ik heb het zelf genoeg kunnen bevestigen in de wekelijksche niet aktivistische verhandelingen, doch handeldrijvende zaken welke ik heb te beredderen), zulks laten wij aan u over, doch ditzelfde bespottelijke karakter moet hier in den buiten niet ontstaan”*.¹ Dat

1 Brief Raf Van de Velde aan het Vlaamsch Propagandabureel, 29.06.1918, geciteerd in:

beeld wordt bevestigd door onderzoek: Antoon Vrints stelde vast dat het activisme in Kontich daadwerkelijk een aanzienlijke achterban kende en dat de lokale propaganda-dienst een ernstige indruk maakte.² Hij suggereerde dat de Duitse steun voor de lokale diamantindustrie die relatieve ontvankelijkheid voor het activisme in de hand werkte. Ook in de hele eeuw na 1918 zou Kontich een Vlaams-nationaal bolwerk blijken.

We weten echter niet veel meer over het activisme in Kontich dan dat het relatief sterk stond. Intussen zijn er bronnen beschikbaar gekomen die hierop een nieuw licht kunnen werpen. Vrints maakte namelijk geen gebruik van de gerechtelijke bronnen na de Eerste Wereldoorlog en die bronnen bevatten veel bijkomende informatie over dit activisme.³ Dit is met name het geval voor de spilfiguren van het Kontichse activisme: wijnhandelaar Frans Voorspoels⁴, zijn bediende Raphael Van de Velde⁵, de diamant-handelaar Juul Hellemans⁶ en de veearts Emiel Beeckman.⁷

Het activisme startte in Kontich met de 'Kunst- en Ontwikkelingsavond' die de plaatselijke Katholieke Vlaamsche Kring op zondag 19 maart 1916 organiseerde in de feestzaal De Fontijn, eigendom van schepen Le Roy, schoonvader van Emiel Beeckman. Die Katholieke Vlaamsche Kring bestond in Kontich al voor de oorlog en in 1913 was Beeckman, die zich maar kort daarvoor in Kontich als veearts vestigde, er voorzitter van geworden. Na de val van Antwerpen in oktober 1914 viel de werking van deze kring even stil en kwam vanaf het midden van 1915 opnieuw op gang. De Kunst- en Ontwikkelingsavond van 19 maart 1916 was daarvan een gevolg. Volgens *Het Vlaamsche Nieuws* kende de avond een groot succes ondanks de ochtendpreek van een redemptorist in de kerk van Kontich die de gelovigen afraadde om die activiteit bij te wonen.⁸ Na een muzikaal gedeelte met aandacht voor de werken van Peter Benoit hield August Borms er een lange uiteenzetting over de geschiedenis van de Vlaamse beweging en de onmiddellijke noodzakelijkheid om zich opnieuw in te zetten voor de rechten van de Vlamingen. Vervolgens gaf Robert Boen⁹ een uiteenzetting (met lichtbeelden) over het leven, de werken, de zeden en de gewoonten in de Verenigde Staten van Amerika.

A. Vrints, *Bezette stad. Vlaams-nationalistische collaboratie in Antwerpen tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Brussel, 2002, p. 207.

2 A. Vrints, *Bezette stad* [...], pp. 121 en 270.

3 Brussel, ARA 2, Krijgsauditeurs en Krijgsraden te velde 1914-1919, 1223, dossier 2726 (verder geciteerd als strafdossier Hellemans-Van de Velde); Antwerpen, RA, R 20, dossier 491 (verder geciteerd als strafdossier Beeckman-Voorspoels. Behalve wanneer dit in voetnoot is aangegeven, komt alle informatie in punt 1 uit deze twee strafdossiers.

4 Geboren in Antwerpen op 13 september 1885 en wonende in Kontich, Edegemsesteenweg, 39.

5 Geboren in Kontich op 17 oktober 1888 en wonende in Kontich, Edegemsesteenweg, 35.

6 Geboren in Boom op 10 oktober 1879 en wonende in Kontich, Antwerpsesteenweg, 16.

7 Geboren in Asse op 14 april 1887 en wonende in Kontich, Nieuwstraat, 9.

8 Kardinaal Mercier en "Het Vlaamsche Nieuws", in: *Het Vlaamsche Nieuws*, 22 maart 1916, p. 1.

9 Diamanthatelaar, geboren in Kontich op 25 september 1856, wonende in Wilrijk en later Antwerpen, lid van de Gouwraad van Antwerpen. Na de oorlog vervolgd wegens activisme. Seponering van zijn strafdossier op 14 mei 1919: Antwerpen, RA, R 526, 283, notitie 10.750.

Meteen bedankte hij de Amerikanen voor de voedselhulp die zij aan de Belgen verschaften.¹⁰

Het optreden van August Borms zorgde voor onenigheid in het bestuur van de plaatselijke Katholieke Vlaamsche Kring en de uiteindelijke ontbinding van die kring in Kontich. Op aansporen van Frans Voorspoels, die toen al in Kontich een vestiging uitbaatte van de coöperatieve vennootschap Volksopbeuring¹¹, richtte Emiel Beeckman dan maar in het najaar van 1916 een afdeling op van de Groeningewacht¹² waarvan hijzelf tot voorzitter, Frans Voorspoels tot ondervoorzitter en Raphael Van de Velde tot secretaris werden verkozen. Gemeentesecretaris Gregoor Thees en Paul Maes, de tweede bediende van Frans Voorspoels, zetelden ook in dat bestuur. Voorspoels en Van de Velde zorgden, via de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau in Brussel¹³ voor de centen.

Omdat er toen in Antwerpen reeds een afdeling van de Groeningewacht bestond onder de leiding van Karel Waternaux¹⁴, woonden Beeckman en Van de Velde nog in 1916 een vergadering bij van die afdeling om ervan te leren. Zij keerden er nooit meer terug omdat zij vonden dat die Antwerpse afdeling niet ernstig genoeg werkte.

In Kontich organiseerde de Groeningewacht in het begin alleen wetenschappelijke voordrachten. Zo gaf Voorspoels er een uiteenzetting over de wijnproductie, Beeckman over de melkproductie, Van de Velde over het Vlaams toneel en Louis Van den Broeck over de schrijnwerkerij. Die voordrachten vonden plaats in de Molenstraat in een zaaltje achter de herberg van Jaak Timmermans. Omdat er soms maar tien personen aanwezig waren, werden die wetenschappelijke voordrachten vlug stopgezet.

10 Een Prachtig Feest in Contich, in: *Het Vlaamsche Nieuws*, 22 maart 1916, p. 2.

11 Caritatieve organisatie opgericht tijdens de Eerste Wereldoorlog voor Vlamingen die in behoefte of andere buitengewone omstandigheden waren geraakt. Activistisch alternatief voor het Belgisch patriottisch Nationaal Hulp en Voedingscomité: L. Vandeweyer, *Volksopbeuring*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, pp. 3545-3546. Over de Antwerpse afdelingen: A. Vrints, *Bezette stad [...]*, pp. 350-353.

12 Vlaamsgezinde jongemannenbeweging, opgericht op 11 juli 1909 in Antwerpen en genoemd naar Groeninge, de locatie bij Kortrijk waar in 1302 de Guldensporenslag plaatsvond: M. Boey & P. van Hees, *Groeningewacht*, in: *NEVB [...]*, p. 1358.

13 Bureau in Brussel dat tijdens de Eerste Wereldoorlog het centrum en het secretariaat vormde van de activistische propaganda, L. Vandeweyer, *Centraal Vlaamsch Propagandabureau*, in: *NEVB [...]*, pp. 705-706. Over de Antwerpse afdeling: A. Vrints, *Bezette stad [...]*, pp. 119-120.

14 H. Mommaerts & P. van Hees, *Waternaux Karel (eigenlijk Albert Ch.F.) (Schaerbeek 21 november 1887-Bonheiden 2 februari 1962)*, in: *NEVB [...]*, p. 3671. Door het hof van assisen van Brabant wegens activisme op 19 juni 1920 veroordeeld tot een levenslange hechtenis: J. Monballyu, *Slechte Belgen! De repressie van het incivisme na de Eerste Wereldoorlog door het Hof van Assisen van Brabant (1919-1927)*, Brussel, 2011, pp. 61-62.

- ^ Verslag van de meeting in Kontich op 1 juli 1917 door Raphael Van de Velde.
Ons Land, 7 juli 1917. [ADVN, VY900359]

Met een Grote Vlaamsche Meeting op 1 juli 1917 in de zaal Volkslust van de herbergier-slachter August Dockx¹⁵ had de Groeningewacht van Kontich wel succes. Achtereenvolgens spraken toen Jozef Van Wetteren¹⁶ over de geschiedenis van de Vlaamse beweging en de lessen die hieruit te trekken waren en August Borms over de Vlaamse Hogeschool in Gent, het ontstaan en de werking van de (eerste) Raad van Vlaanderen, de reis naar Berlijn en de bestuurlijke scheiding. Emiel Beeckman zat deze meeting voor en keerde zich toen heftig tegen de roddels die toen in Kontich de ronde deden over het activisme.¹⁷

Ook het Avondfeest van de Groeningewacht op zondag 30 september 1917 in de grote zaal van Volkslust was succesvol. Na een muzikaal gedeel-

15 Herbergier en slachter, geboren in Viersel op 16 januari 1868.

16 L. Vandeweyer, *Wetteren, Jozef van (Antwerpen 4 mei 1891-Antwerpen 18 januari 1946)*, in: NEVB [...], p. 3726. Door het hof van assisen van Brabant op 17 januari 1921 wgens activisme bij verstek veroordeeld tot een opsluiting van vijf jaar: J. Monballyu, *Slechte Belgen [...]*, pp. 77-78.

17 Verslag over deze meeting van Raphael Van de Velde in: *Ons Land*, 7 juli 1917, pp. 2 en 3.

uit de heeren Goris Thees, Raf. Van de Velde, Fr. Voospoels en Paul Maes, benevens de achtbare sprekers Dr. August Borms en Van Wetteren, werd voorgezet door onzen sympathieken staatsvoors den heer Emiel Beeckman. Zijn inleidend woord, hetwelk machtige geoeslingen toediende aan die onbezonnen dorppraatjes welke hier de ronde maken omtrent de onverpoosde werking der aktivisten, was een welgepaste zet om vele vooroordeelen uit den weg te ruimen. Er op drukkende dat het open vizier van onzen groeienden strijd een machtig bewijs van de innige overtuiging was der goede gehalte onzer werking, werden de aanwezigen met spannende aandacht verzocht nauw overwegend te luisteren naar de verwelkomde sprekers. Hij verleende daarop het woord aan den heer Jozef Van Wetteren.

De tanc, koete strijder trad in overwegende termen terug naar het ontstaan der Vlaamsche Beweging in de donkere tijdstippen welke volgden na de omwenteling van 1830. Hij zwaalde lof om het hoofd van de enkelen, die toen met kale, ongevulde geleerden de taalbeweging begonnen, waaronder hij onder meer vernoemde de heeren Jan Frans Willems, Snellaert en Conscience, die, hoe klein hun getal ook was, de groeiende korrel waren van den lateren strijd. Hoe onbeduidend hun eerste dagen, gedijde het weldra met uitspreidende takken en begrepen deze grondleggers wel, dat het iets meer gold dan een eenvoudige taalliefhebberij. Omstreeks 1840 zag men de noodlottige werking in van staatsminister Karel Rogier, welke door zijne onverdroten, stelsmatige werking weldra de schaal der Belgische gelijkheid deed overhellen naar de Waalsche zijde. Hoe groter dit uitbreidende gevaar werd, des te strenger werd er door de voormannen gewaakt en spaarden zij geene moeite om den Vlaamschen stam van een gewissen ondergang te redden. Voortgaande maakte de spreker in liechte lijnen de geschiedenis der uitbreidende beweging tot kort vóór het uitbreken van den oorlog. Hier bevonden de Vlaamschgezinden zich plotselings in een gekeerde toestand. Vele Franschgezinde Vlamingen juichten inwendig en menigen schaamden zich niet hun misprijzen luidop lucht te geven tegenover al wat Vlaamsch was. Niettegenstaande sommigen onangename verwijtingen uitten, waren het meereendeels de Vlamingen welke bereidwillig, zonder eenige wedervergoeding of eenige belofte waarborg, met hun bloed de eerste oproep van den wapenkreet van onzen Vorst beantwoordten. Zie hunnen heldhaftigen strijd aan den Vzer, zooveel dagen en dagen van totale krachtsuitputting, hunnen moed behoudende niettegenstaande er geene hulp kwam opdagen. Wel was er hulp toen Kales bedreigd was, doch wanneer het België's redding gold, was er geene. Zoo waren wij nogmaals de speelbal der groote mogendheden. Zoo mag het nimmer zijn in de naaste toekomst. Wij willen groeien naar ons eigen beeld en gelijkens, met onze aangeboren dienstvaardigheid, ontwikkelen volgens onze na-

te hield Paul Vrijdaghs uit Tongeren¹⁸ een redevoering over 'Vlaming' zijn. Wat een Vlaming vroeger was en wat hij kan worden wanneer hij 'waarlijk in 't Vlaamsch ontwikkeld wordt' in plaats van de aangekondigde Jacob Lambrichts; nadien volgde een vertoning van de film *Quo Vadis*.¹⁹

Het Verbond voor Wereldvrede²⁰ organiseerde op 16 december 1917 een grote vredesmeeting in de zaal Volkslust. Walter Schevenels²¹ opende de meeting en zowel Leo Augusteyns²² als Adelfons Henderickx²³ pleitten er voor een onmiddellijk vredesakkoord. Edward Joris²⁴ zette het belang uiteen van de vredesconferentie in Stockholm.²⁵ Leden van de Groeningewacht van Kontich werkten mee aan de organisatie van deze meeting.

In oktober 1917 startte Voorspoels in Kontich een bijkantoor van het kantoor Kolenverdeling voor Vlaanderen²⁶ in Antwerpen. Dit bijkantoor bediende niet alleen Kontich, maar ook de omliggende gemeenten. Raphael Van de Velde, die op dat

18 M. Leemans & L. Vandeweyer, *Vrijdaghs, Paul (Sint-Truiden 5 juli 1886-Bad Gotesberg 9 februari 1965)*, in: NEVB [...], p. 3584. Lid van de tweede Raad van Vlaanderen, door het hof van assisen van Brabant wegens activisme op 31 mei 1920 veroordeeld tot een levenslange hechtenis: J. Monballyu, *Slechte Belgen [...]*, pp. 60-61.

19 'Prachtig Avondfeest' op 30 september 1917, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 43.

20 Actiegroep in het Antwerpse die streefde naar het zo vlug mogelijk afsluiten van vrede en bestond uit een aantal marginale verenigingen zoals de socialistische 'Mindergroep', de 'Belgische Vereniging van Theosofen', 'De Goede Tempeliers', het 'Provinciaal Verbond der Groeningewachten' en de groep 'Voor Vrede en Vrij Vlaanderen' onder de leiding van Leo Augusteyns: D. Vanacker, *Van activist tot antifascist. Leo Augusteyns en het Vlaams-nationalisme*, Gent, 2008, pp. 505-508.

21 Bediende, geboren in Anderlecht op 11 november 1874 en wonende in Antwerpen, redacteur van de *Socialistische Vlaming* en *De Nieuwe Tijd*. Door de correctionele rechtbank van Antwerpen voor defaitistische woorden en geschriften op 21 december 1921 veroordeeld tot een gevangenisstraf en een geldboete: D. Vanacker, *Van activist [...]*, p. 505; J. Monballyu, *Repressie met maat? De omvang en de chronologie van de strafrechtelijke repressie van het Vlaams burgeractivisme na de Eerste Wereldoorlog*, in: P. Tallier & P. Nefors (ed.), *En toen zwegen de kanonnen*, Brussel, 2010, pp. 347-348.

22 A. Baeyens & L. Vandeweyer, *Augusteyns, Leo (Antwerpen 25 mei 1870-Antwerpen 15 december 1945)*, in: NEVB [...], pp. 370-371. Na de oorlog strafrechtelijk vervolgd wegens activisme, maar hiervoor buiten vervolging gesteld op 20 februari 1920: Antwerpen, RA, R 20, dossier 351.

23 D. Luyckx, Henderickx, Adelfons (eigenlijk Pieter J.A.) (Antwerpen 7 september 1867-Antwerpen 24 juni 1949), in: NEVB [...], pp. 1425-1426. Na de oorlog op 14 november 1919 door het hof van assisen van Antwerpen wegens activisme veroordeeld tot tien jaar dwangarbeid: J. Monballyu, *Repressie met maat [...]*, p. 360.

24 L. Simons, Joris, Edward Karel, (Antwerpen 11 februari 1876-Antwerpen 20 december 1957), in: NEVB [...], p. 1592. Na de oorlog door het hof van assisen van Antwerpen op 7 februari 1920 wegens activisme veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf jaar: J. Monballyu, *Repressie met maat [...]*, p. 360.

25 *Het Vlaamsche Nieuws*, 6 december 1917, p. 2 en *Het Vlaamsche Nieuws*, 20 december 1917, p. 1.

26 Organisatie die na overleg met de leidende figuren van 'Volksopbeuring' en het bezettingsbestuur werd opgericht in de zomer van 1917 naar het voorbeeld van de Duitse 'Kohlenverteilung'. Die organisatie zorgde, zoals zijn benaming het aangeeft, voor het verschaffen van steenkolen: L. Vandeweyer, *Kolenverdeling voor Vlaanderen*, in: NEVB [...], pp. 3545-3546. Over de Antwerpse afdelingen: A. Vrints, *Bezette stad [...]*, pp. 350-355.

ogenblik werkloos was, werd er, samen met Paul Maes, parttime bediende, en bracht in die hoedanigheid papieren naar het hoofdkantoor in Antwerpen. Bij zijn terugkeer naar Kontich nam hij vanuit de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau in de Princesstraat, nummer 16, allerlei 'papieren' mee voor Edward Léonard in Oude-God (Mortsel)²⁷, Emiel Beeckman en Juul Hellemans in Kontich en August Boen²⁸ in Lint. Laatstgenoemde was goed bevriend met Frans Voorspoels en kwam hem nu en dan opzoeken in zijn kantoor in Kontich, dat gevestigd was in zijn woning.

Karel Waternaux was niet alleen voorzitter van de Groeningewacht van Antwerpen, maar stond ook aan het hoofd van de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau. In november 1917 vroeg hij aan Raphael Van de Velde of hij geen personen in het Kontichse kende die kandidaat wilden zijn voor de Gouwraad van Antwerpen.²⁹ Van de Velde gaf hem toen enkele namen maar hoorde daar later niets meer van. In januari 1918 kwam Waternaux op dat onderwerp terug en vroeg nu aan Van de Velde of Edward Leonard en Flor Van der Ven uit Mortsel³⁰, Emiel Beeckman en Juul Hellemans uit Kontich en August Boen uit Lint zich kandidaat wilden stellen. Van de Velde antwoordde eerst dat Waternaux hun dat zelf moest vragen, maar vroeg hun dit uiteindelijk toch omdat Waternaux bleef aandringen. Edward Léonard antwoordde aan Van de Velde schriftelijk dat hij geen kandidaat was, maar dat Flor Van der Ven dat wel was. Beeckman antwoordde aan Van de Velde eerst mondeling dat hij geen kandidaat was, maar aanvaardde uiteindelijk toch nadat Van de Velde hem verzekerd had dat hij alleen maar op een verkiezingslijst moest staan en dokter L. De Schutter uit Lint, een persoonlijke vriend van Beeckman, dit ook al had aanvaard. Juul Hellemans was niet thuis toen Van de Velde hem opzocht, maar zijn echtgenote, Melanie Malfait, zei aan Van de Velde dat zijn kandidaatstelling helemaal geen probleem zou zijn.

Tijdens de volksraadpleging op 3 februari 1918 in de Beurs van Antwerpen³¹ werden Flor Van der Ven, August Boen, Emiel Beekman en Juul Hellemans uitgeroepen tot gouwraadsleden. *Het Vlaamsche Nieuws* publiceerde hun namen op 8 februari 1918.³²

27 E. Vandewalle & L. Vandeweyer, *Léonard, Edward (Antwerpen 17 april 1890-Antwerpen 8 maart 1981)*, in: NEVB [...], pp. 1842-1843. Na de oorlog vervolgd wegens activisme, maar uiteindelijk niet gestraft: Antwerpen, RA, R 93, register 85 (deel 2), notitie 603.

28 Brouwer, geboren in Antwerpen op 20 december 1883 en wonende in de Dorpstraat, 93 in Lint. Lid van de Gouwraad van Antwerpen en na de oorlog vervolgd wegens activisme en hiervoor verwezen naar de correctionele rechtbank van Antwerpen waarvan het vonnis niet bekend is: Antwerpen, RA, R 526, 284, notitie 12.299.

29 Provinciale volksvertegenwoordiging opgericht door de activisten ter vervanging van de provincieraad, A. Vrints, *Bezette stad [...]*, pp. 120-124 en 168-174.

30 A. Goovaerts & P. van Hees, *Ven, Flor van der (Antwerpen 1 januari 1848-Kalmthout 21 oktober 1931)*, in: NEVB [...], p. 3180.

31 Vergadering waarop de Antwerpse vertegenwoordigers in de Raad van Vlaanderen en de Gouwraad voor Antwerpen werden aangeduid: A. Vrints, *Bezette stad [...]*, pp. 126-131.

32 *Het Vlaamsche Nieuws*, 8 februari 1918, p. 1.

Die volksraadpleging volstond blijkbaar niet want het Vlaams kantonnaal bureau van Kontich, bestaande uit voorzitter Gregoor Thees, ondervoorzitters Frans Voorspoel en Raphael Van de Velde, 'schrijvers' Joris De Kinder en Leo Dubois, penningmeester Paul Maes en de leden Marcel Stock, Juul Hellemans, Theo De Schutter, Lodewijk Van den Broeck, Frans Lefilon en Gustaaf Marien, organiseerde op 10 februari 1918 in de zaal Volkslust een Gouwdag waarop de kandidaten van het kanton Kontich voor de Gouwraad opnieuw werden voorgesteld en als verkozenen uitgeroepen zonder dat er van enige echte verkiezing sprake was.³³ Behalve Beeckman en Hellemans uit Kontich kwamen toen hiervoor de letterkundige Flor Van der Ven uit Mortsel, de arts L. De Schutter uit Lint, de brouwer August Boen uit Lint en een zekere Van Breedam, opzieder van de Papierfabrieken Gevaert uit Mortsel in aanmerking.³⁴ Na deze proclamatie kwam het Provinciaal Verbond van de Groeningerwachten samen. In de namiddag werd het toneelstuk *Pax hominibus* van Lodewijk Scheltjens opgevoerd, hield Karel Waternaux (in plaats van de aangekondigde Jacob Lambrichts) een feestrede over de betoging en de uitroeping van de zelfstandigheid van Vlaanderen in Antwerpen op 3 februari 1918 en werd het geheel afgesloten door een opvoering van het lyrisch spel *Ontwaakt* van Leo Vandervelden onder muzikale begeleiding van Jef Wattleet.³⁵

Beeckman woonde die gouwdag niet bij. Nadat hij in de krant gelezen had dat hij (toch) tot gouwraadslid was verkozen en hij in maart 1918 tijdens een vergadering van de Gouwraad van Antwerpen had vernomen dat het de bedoeling was dat de Gouwraad de plaats van de Provincieraad zou innemen, nam hij ontslag in deze Gouwraad. Om hierover geen misverstand te laten bestaan, gaf hij meteen ook ontslag als voorzitter en lid van de Groeningerwacht van Kontich en woonde geen enkele politieke vergadering meer bij. Frans Voorspoels nam vanaf dat moment het voorzitterschap van de Groeningerwacht van Kontich op zich.

Na het wegvallen van Beeckman kwam de Groeningerwacht van Kontich bijna niet meer bijeen. Op 7 juli 1918 organiseerde hij wel nog een Guldensporenviering waarop Lode Craeybeckx³⁶ een voordracht hield over 'De betekenis van het Guldensporenfeest'.³⁷

Tot begin september 1918 bracht Van de Velde nog bijna wekelijks vlugschriften vanuit Antwerpen naar Kontich. Daaronder de vlugschriften *Aen de liberale bevolking van het kanton Kontich*, *Aen de bevolking van het kanton Kontich*. *Wat willen de Vlamingen?*, *De*

33 *Het Vlaamsche Nieuws*, 9 februari 1918, p. 2.

34 *Het Vlaamsche Nieuws*, 24 januari 1918, p. 1.

35 *Het Vlaamsche Nieuws*, 24 januari 1918, p. 1; *Het Vlaamsche Nieuws*, 9 februari 1918, p. 2; Uitnodiging Vlaamse Gouwdag 2 februari 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 43 (blauw).

36 M. Ruys & G. Carre, *Craeybeckx, Lode (eigenlijk François F.L.) (Antwerpen 24 november 1897-Antwerpen 25 juli 1976)*, in: NEVB [...], pp. 817-818. Na de oorlog door de krijgsraad van het Groot Hoofdkwartier van het Leger en het krijgshof wegens activisme veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf jaar: J. Monballyu, *Repressie met maat* [...], p. 352.

37 Uitnodiging Guldensporenviering, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 41.

aktivistische beweging bestaat niet! of Hoe het aktivisme verdwijnen kan!, Verklaring aan het Vlaamsche volk, *Aan het Vlaamsche Volk* (juli 1917), de uitgaven *Voor Vrede en Vrij Vlaanderen* en de brochure *Vlaanderens Weezang aan de IJzer* van Juul Charpentier en Karel De Schaepdrijver. Voor het vervoeren en (doen) uitdelen van die vlugschriften betaalde het Centraal Propagandabureau in Antwerpen hem maandelijks 75 frank. Daarnaast kreeg hij 35 frank per maand voor zijn werk voor Kolenverdeling Vlaanderen. Het uitdelen zelf van de vlugschriften gebeurde in Kontich door de 18-jarige 'kassiellegger' Karel Springael. Die deelde onder andere 150 exemplaren uit van *Vlaanderens Weezang aan den IJzer*.³⁸ Vanuit Antwerpen bracht Van de Velde ook vlugschriften mee voor Lint, zoals het vlugschrift *Burgers van Linth! Lees dit en Oordeelt a.u.b.!*. August Boen kwam die ophalen in het kantoor van Voorspoels en liet ze in Lint uitdelen.

DE STRAFRECHTELIJKE VERVOLGING VAN JUUL HELLEMANS EN RAPHAEL VAN DE VELDE

Het parket van Antwerpen had in *Het Vlaamsche Nieuws* van 8 februari 1918 gelezen dat Juul Hellemans op 3 februari 1918 verkozen was tot lid van de Gouwraad van Antwerpen. Het vorderde daarom tegen hem al op 15 november 1918 – dag van de bevrijding van Antwerpen – een gerechtelijk onderzoek waarin werd nagegaan of hij een misdrijf tegen de veiligheid van de staat had gepleegd.³⁹ In de vooravond van 16 november 1919 belde onderzoeksrechter Paul Barbe aan bij Hellemans en vroeg hem of hij lid was van de Gouwraad van Antwerpen en wat hij daar deed. Hellemans bekende dat hij verkozen was tot lid van de Gouwraad van Antwerpen en drie vergaderingen van die Gouwraad bijwoonde. De eerste vergadering vond plaats op 19 februari 1918 en was maar een kennismakingsvergadering. De tweede vergadering vond plaats op 17 maart 1918 en probeerde enkele commissies op te richten. In de derde vergadering, op 6 april 1918, had men het over het zenden van een delegatie naar Brussel om te onderhandelen over het statuut van de Gouwraad. Nooit dacht hij toen dat hij hiermee een inbreuk pleegde op een Belgische strafwet, zo verklaarde hij. Als hij dat had geweten, zou hij het lidmaatschap van de Gouwraad nooit hebben aanvaard en ook nooit aan de vergaderingen van die Gouwraad hebben

> Activistisch vlugschrift. [Algemeen Rijksarchief 2 - depot J. Cuvelier, Archief van de krijgsauditeurs en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919), nr. 1223]

——— 38 PV ondervraging Van de Velde 10 december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 14, PV ondervraging Van de Velde 20 februari 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 10 (rode cijfers). *Vlaanderens Weezang aan den IJzer* was een vlugschrift van de overlopers Jules Charpentier en Karel De Schaepdrijver dat hun lezers wou doen geloven dat de Vlamingen in het Belgische leger voortdurend werden getergd en vervolgd: J. Monballyu, *Deserteurs voor de Vlaamse zaak. Over Vlaamsgezinden die naar de vijand overliepen*, Brugge, 2012, pp. 77-78.

39 Requisitorium 15 november 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 6.

Aan de bevolking van het Kanton Kontich

Wat willen de Vlamingen?

De Vlamingen willen meesters worden op eigen erf. Geen burgers meer van tweeden rang, die alleen maar geteld worden, wanneer er lasten te betalen zijn, of wanneer er bloed en levens geveerd worden!

De Vlamingen willen dat ieder Vlaming, hij weze burger, boer of werkmán, in het Vlaamsche land, met zijne Vlaamsche taal zoude te recht komen in al de besturen des lands; dat hij verstaan worde door hen die met Vlaamsche centen bataald worden, van af den eenvoudigen treinwachter tot den minister zelf!

De Vlamingen willen niet langer, dat onze Vlaamsche soldaten in het vuur gestuurd worden, onder Fransche bevelen, die zij niet verstaan, en die aan menigen Vlaamschen held, het leven gekost hebben!

De Vlamingen willen niet langer dat onze Vlaamsche werklieden, alleen nog geschikt blijven, om in fabrieken het vuile, ongezone of gevaarlijke werk te verrichten, terwijl de betere postjes ingenomen worden, door meestal Waalsche of vreemde werklieden!

In één woord, de Vlamingen willen in Vlaanderen, Vlaamsch zijn, gelijk de Franschman in Frankrijk

deelgenomen, zo ging zijn verklaring verder. In zijn woning was er geen propaganda-materiaal van de Raad van Vlaanderen te vinden.⁴⁰ Onderzoeksrechter Barbe geloofde dat en liet daarom bij Hellemans geen huiszoeking uitvoeren.⁴¹ Hij liet hem wel aanhouden en opsluiten in de gevangenis van Antwerpen als verdacht van een inbreuk op artikel 104 Sw. en artikel 2 van het persdecreet van 20 juli 1831.⁴²

Omdat Hellemans tijdens zijn ondervraging verklaarde dat Raphael Van de Velde aan zijn echtgenote had gevraagd of Hellemans kandidaat was voor de Gouwraad, haastte onderzoeksrechter Barbe zich nog diezelfde vooravond naar de Edegemsesteenweg, 35 in Kontich, waar Raphael Van de Velde toen samen met zijn moeder woonde. Van de Velde was thuis zodat onderzoeksrechter Barbe hem onmiddellijk kon vragen of hij aan de echtgenote van Hellemans gevraagd had of haar man kandidaat wilde zijn voor de verkiezingen van de Gouwraad van Antwerpen en welke rol hij verder speelde in het activisme in Kontich. Van de Velde bekende dat hij die vraag stelde aan de echtgenote van Hellemans en voegde eraan toe dat hij vanuit de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau in de Prinsesstraat, 16 in Antwerpen regelmatig brieven meebracht voor Emiel Beeckman en Juul Hellemans in Kontich, voor Edward Léonard en Flor Van de Ven in Mortsel en voor Alfons Boen in Lint. Die brieven kreeg hij in Antwerpen van Karel Waternaux⁴³, die toen aan het hoofd stond van de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau, of van Juul De Kinder⁴⁴, August Vermeren⁴⁵, Hendrik Vloemans⁴⁶ of een zekere Cools die er bedienden waren. De laatste keer dat hij Waternaux ontmoette, zei die hem dat hij alle brieven die hij nog in zijn bezit had, moest terugbrengen naar de Prinsesstraat, 16 of ze moest

40 PV ondervraging 16 november 1918, Strafdossier Hellemans-Vandervelde, 3.

41 PV onderzoek ter plaatse 16 november 1918, Strafdossier Hellemans-Vandervelde, 2.

42 Bevel van arrest 16 november 1918, Strafdossier Hellemans-Vandervelde; Beveren Waas, RA, M 38, 414, nr. 20. Artikel 104 Sw. bestrafte de medeplichtigheid aan een samenzwering die tot doel had om de vorm van de regering te wijzigen en artikel 2 van het persdecreet van 20 juli 1831 het kwaadwillig en in het openbaar aanvallen van de kracht van de wetten of rechtsreeks aanzetten om deze niet na te komen.

43 H. Mommaerts & P. van Hees, *Waternaux, Karel [...]*, p. 3671.

44 L. Vandeweyer, *Kinder, Juul, de (Antwerpen 1 januari 1894-Antwerpen 18 oktober 1944)*, in: *NEVB [...]*, pp. 1716-1717. Na de oorlog vervolgd voor activisme en wellicht hiervoor door de Kamer van Inbeschuldigingstelling buiten vervolging gesteld: Antwerpen, RA, R 93, register 85 (deel 2), notitie 645; Antwerpen, RA, R 526, 283, notitie 10.976.

45 Diamantair, geboren in Deurne op 26 juni 1876 en wonende in Borgerhout. Na de oorlog vervolgd voor activisme, maar door de Raadkamer van Antwerpen op 16 mei 1919 buiten vervolging gesteld: Antwerpen, RA, R 93, 85 (tweede deel), notitie 644; Antwerpen, RA, R 526, 272, notitie 4288 en 283, notitie 10.977.

46 Letterzetter, geboren in Antwerpen op 26 augustus 1878 en wonende in Antwerpen, Dambruggestraat, 50. Na de oorlog op 16 november 1920 bij verstek door het hof van assisen van Antwerpen veroordeeld tot een buitengewone hechtenis van twintig jaar wegens activisme. J. Monballyu, *Repressie met maat [...]*, p. 360.

verbranden. Hij had dat laatste gedaan. Persoonlijk was hij nooit een voorstander van de politieke zelfstandigheid van Vlaanderen, zo verklaarde hij.⁴⁷

Na die verklaringen overhandigde Van de Velde aan Barbe een Duitse reispas voor Holland⁴⁸ en vier activistische vlugschriften die nog in zijn bezit waren. Omdat twee van die vlugschriften op naam stonden van het Vlaamsch Kantonaal Bureau van Kontich en de onderzoeksrechter hierdoor vermoedde dat er in Kontich nog andere activisten rondliepen, liet hij Van de Velde opsluiten in een plaatse-lijk interneringskamp.⁴⁹

Albéric Geeroms, inspecteur van de Militaire Veiligheid bij de Tweede Legerdivisie van het Belgische leger, ondervroeg hem een dag later opnieuw.⁵⁰ Tijdens die ondervraging verklaarde Van de Velde dat hij in het begin van de oorlog naar Engeland vluchtte, maar in 1915 via Rotterdam stiekem naar Antwerpen terugkeerde. Al voor de oorlog was hij sterk Vlaamsgezind, maar pas nadat hij op 1 juli 1917 in de Volkslust de uiteenzettingen van Jozef Van

> Duitse reispas op naam van Raphael Van de Velde.

[Algemeen Rijksarchief 2 - depot J. Cuvelier, Archief van de krijgssauditeurs en krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919), nr. 1223]

47 PV ondervraging Van de Velde 17 november 1918 en PV ondervraging Van de Velde 10 december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, ongenummerd en 14.

48 'Passierschein', nr. 2696, geldig tot december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, ongenummerd.

49 Albéric Geeroms had het in zijn proces-verbaal over een 'Centre de triage'. Een dergelijke opsluiting gebeurde op grond van artikel 2 van de besluitwet van 12 oktober 1918, Verzameling der wetten en Koninklijke besluiten, 1918, p. 544.

50 Al tijdens de oorlog specialiseerde Geeroms zich in de strafrechtelijke vervolging van activisten: J. Monballyu, *De jacht op de flaminganten. De strafrechtelijke repressie van de Vlaamsgezinde militairen aan het IJzerfront*, Brugge, 2010, pp. 131, 211, 219 en 220.

Wetteren en August Borms had gehoord, raakte hij ervan overtuigd dat het activisme een voortzetting was van de vooroorlogse Vlaamse strijd en sloot hij zich daarom opnieuw aan bij de Vlaamse beweging.⁵¹ Hij werkte daarom in het najaar van 1917 ten volle mee aan de oprichting van de afdeling Groeningewacht in Kontich die hem tot secretaris verkoos. Hij gaf opnieuw toe dat hij vanuit Antwerpen brieven en propagandamateriaal naar Kontich meebracht en zette vervolgens, op vraag van Geeroms, gedetailleerd uiteen hoe het Centraal Vlaamsch Propagandabureau in Antwerpen werkte. Karel Waternaux had er de leiding en tekende alle brieven. Als hij teveel werk had, nam Hendrik Vloemans een deel van die taken op zich. Vloemans deed er ook alle betalingen. August Vermeren was er de kassier en zorgde voor de boekhouding. Juul De Kinder was de persoonlijke secretaris van Waternaux en August Breugelmans⁵² werkte er als bureeloverste. Om een reden die hij niet had kunnen achterhalen, was laatstgenoemde er op een dag niet meer werkzaam. De Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau was opgericht om de denkbeelden van de Raad van Vlaanderen in het Antwerpse te verspreiden. Misschien kwamen er ook figuren van de Vlaamse Frontpartij over de vloer, zoals Karel De Schaepdrijver en Juul Charpentier, maar hij had hen er nooit gezien. Hij zag er wel hun geschriften liggen. Duitsers zag hij er nooit. Inspecteur Geeroms noteerde zorgvuldig die antwoorden en schreef onderaan zijn proces-verbaal dat de vlugschriften die de Duitsers over het Belgische front uitgooiden om het moreel van de Belgische soldaten te fnuiken, mogelijks tot stand gekomen waren in de Princesstraat, 16 in Antwerpen. Als dat het geval was, werkte Van de Velde in dienst van de Duitsers en had hij landverraad gepleegd.⁵³

Einde november 1918 maakte onderzoeksrechter Barbe dit proces-verbaal en de andere stukken van zijn gerechtelijk onderzoek tegen Hellemans en Van de Velde over aan Joseph Pholien, Krijgsauditeur van de Tweede Legerdeling.⁵⁴ Die bevestigde hun aanhoudingsmandaat⁵⁵ en belaste onderzoeksrechter Joseph Lamproye van de rechtbank van eerste aanleg van Antwerpen met het verdere gerechtelijk onderzoek. Lamproye specialiseerde zich in die tijd in de Antwerpse activistenzaken.

——— 51 Van de Velde maakte van die vergadering een verslag, dat op 7 juli 1917 verscheen in de 5de jaargang, nr. 10 van het weekblad *Ons Land*.

52 Bediende, geboren in Antwerpen op 25 september 1898 en wonende in Antwerpen, Provinciestraat, 1265. Na de oorlog strafrechtelijk vervolgd wegens activisme en door de correctionele rechtbank van Antwerpen op 7 juni 1920 wegens defaitistische uitlatingen en geschriften gestraft met een gevangenisstraf van 3 maanden en een geldboete van 100 frank, vonnis dat het Hof van Cassatie vernietigde op 18 mei 1925: Antwerpen, RA, R 20, dossier 481; Antwerpen, RA, R 21, 501, vonnis 2915/3873 en Antwerpen, RA, R 526, 284, notitie 12.682.

53 PV ondervraging Van de Velde 17 november 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, ongenummerd.

54 Deze zaak werd aan de krijgsauditeur toevertrouwd omdat het een misdrijf tegen de veiligheid van de staat betrof. Pholien was de enige krijgsauditeur die toen in Antwerpen actief was.

55 Bevel van aanhouding Hellemans 9 december 1918 en bevel van aanhouding Van de Velde 9 december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 8 en 12.

Onderzoeksrechter Lamproye ondervroeg Van de Velde en Hellemans op 10 en 11 december 1918, maar kon alleen bij Hellemans wat nieuws rapen.⁵⁶ De Gouwraad van Antwerpen vergaderde volgens hem vijf keer: een eerste keer op 19 februari 1918, een tweede keer op 16 maart 1918, een derde keer begin april 1918, een vierde keer einde april 1918 en een vijfde keer einde juni 1918. De eerste vier vergaderingen vonden plaats in de Prinsesstraat, 16 in Antwerpen, de vijfde in het hotel Wagner naast de Vlaamse Opera in Antwerpen. De uitnodigingen gingen uit van de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau en waren ondertekend door Hendrik Vloemans. Op de vergadering van 19 februari 1918 verklaarden Vloemans en Vermeren dat zij de Gouwraad hadden bijeengeroepen. Toen men hun vroeg wat de bedoeling was van deze Gouwraad, antwoordden zij dat men dit later wel nog zou zien. Hellemans hoorde toen in ieder geval niet zeggen dat het de bedoeling was om de Provincieraad te vervangen, althans zo verklaarde hij. In die Gouwraad maakte Hellemans geen deel uit van een politieke groep. Hij woonde alleen de eerste, de derde en vijfde vergadering bij. Andere raadsleden brachten hem op de hoogte over wat er op de twee andere vergaderingen was besproken. Met wat hij op die vergaderingen zelf had vastgesteld en wat hij vernomen had van andere raadsleden, maakte Hellemans voor de Lamproye een verslag op over die vijf vergaderingen. Volgens dit verslag koos de eerste vergadering Hippoliet Manssens⁵⁷ tot voorzitter omdat hij het oudste gouvraadslid was. De tweede vergadering koos Frans Jacobs uit Turnhout⁵⁸ tot ondervoorzitter en Juul De Kinder tot secretaris. De derde vergadering koos August Vermeren tot schatbewaarder en Emiel Pochat⁵⁹ tot verslaggever. De vierde vergadering besloot om niet meer te vergaderen zolang er onduidelijkheid bestond over het statuut van de Gouwraad. Maar op vraag van Vermeren kwam de Gouwraad toch nog een vijfde keer bijeen. In de Gouwraad waren er commissies opgericht, zoals een financiële commissie onder het voorzitterschap van August Vermeren, een commissie voor schone kunsten, onderwijs en wetenschap onder het voorzitterschap van George Roose⁶⁰ en een commissie voor handel, nijverheid en landbouw onder het voorzitter-

— 56 PV ondervraging Raphael Van de Velde 10 december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 14.

57 Handelaar, geboren in Oosterzele op 3 oktober 1860 en wonende in Borgerhout, Reuzenstraat, 26. Na de oorlog veroordeelden de krijgsraad van het Groot Hoofdkwartier hem op 18 april 1919 tot een opsluiting van 10 jaar, straf die het krijgshof bevestigde op 12 juli 1919: J. Monballyu, *Repressie zonder maat* [...], p. 352.

58 Bediende in Turnhout, geboren in Turnhout op 25 december 1882. Na de oorlog door het hof van assisen van Antwerpen bij verstek op 21 april 1920 veroordeeld tot een opsluiting van acht jaar wegens activisme: J. Monballyu, *Repressie zonder maat* [...], p. 360.

59 Taalleraar, geboren in Antwerpen op 23 januari 1892 wonende op het Van Schoonbekeplein, 16 in Antwerpen. Na de oorlog strafrechtelijk vervolgd wegens activisme, maar zijn dossier uiteindelijk op 14 mei 1919 geseponeerd wegens gebrek aan bezwaren: Antwerpen, RA, R 526, 283, notitie 10.755.

60 W. Dolderer, Roose, George, P.M. (*Antwerpen 3 juli 1881-Grimma 24 december 1948*), in: NEVB [...], pp. 2656-2657. Na de oorlog vervolgd wegens activisme en door het hof van assisen van Brabant op 15 februari 1920 bij verstek veroordeeld tot een opsluiting van 10 jaar: J. Monballyu, *Repressie zonder maat* [...], p. 360.

schap van Hendrik Vloemans, waarvan Robert Boen secretaris was. Het ontslag van Beeckman werd voorgelezen in de derde vergadering (7 april 1918). Beeckman gaf toen ook zijn ontslag als voorzitter van de Groeningewacht van Kontich. Tot dan toe leidde Beeckman met Frans Voorspoels het Kantonaal propagandacomité van Kontich en was Raphael Van de Velde secretaris van dat comité.⁶¹

Onderzoeksrechter Lamproye confronteerde Raphael Van de Velde op 20 december 1918 met de bewering van August Boen op 12 december 1918 en van Emiel Beeckman op 19 december 1918 dat Van de Velde de leiding had van een Kantonaal propagandacomité in Kontich.⁶² Van de Velde antwoordde dat er in Kontich alleen bij naam een Kantonaal propagandacomité bestond en hij er in werkelijkheid alleen optrad als propagandist van de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau.⁶³ Tien dagen later confronteerde onderzoeksrechter Lamproye Hellemans met de bewering op 19 december 1918 van Beeckman dat er al tijdens de eerste vergadering van de Gouwraad was meegedeeld dat de Gouwraad de Provincieraad van Antwerpen zou vervangen.⁶⁴ Hellemans ontkende dat ten stelligste.⁶⁵

Het krijgsauditoraat van het Groot Hoofdkwartier liet Van de Velde en Hellemans op 31 januari 1919 naar Brussel overbrengen⁶⁶, waar substituut-krijgsauditeur Robert De Schrevel hen onmiddellijk opnieuw ondervroeg. Hellemans kwam daarbij het eerst aan bod. Op de vraag van De Schrevel: "*Waarom twee afgevaardigden van de Gouwraad naar Brussel moesten gaan?*", antwoordde Hellemans dat hij dit niet meer wist, maar dit misschien gebeurde omdat zij er personen moesten raadplegen van het Propagandabureau dat boven het Centraal Propagandabureau in Antwerpen stond. Op de vijfde vergadering van de Gouwraad was Hellemans aanwezig en, op vraag van de 'Zivilverwaltung', stemde hij toen mee om drie gouvraadsleden aan te duiden die in naam van de Gouwraad in Brussel met de Duitse overheid zouden onderhandelen. Hij wist wel niet meer wie die drie gouvraadsleden waren en waarover zij in Brussel moesten onderhandelen.⁶⁷

De Schrevel vond die antwoorden duidelijk te mager, want nog diezelfde dag verlangde hij het aanhoudingsmandaat van Hellemans.⁶⁸ Die begreep meteen wat de substituut van hem verlangde en vroeg een dag later om opnieuw ondervraagd te

61 Ongedateerd verslag Hellemans, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 16; PV ondervraging Hellemans 11 december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 15.

62 Ongedateerde nota Lamproye, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 23.

63 PV ondervraging Van de Velde 20 december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 18.

64 Uittreksel PV ondervraging Beeckman 19 december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 22.

65 PV ondervraging Hellemans 30 december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 19.

66 Attest gevangenis Vorst 14 maart 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 16.

67 Meer over deze vraag bij A. Vrints, *Bezette stad [...]*, p. 173.

68 Bevel van aanhouding Hellemans 13 februari 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, ongenummerd.

worden. De Schrevel stond dat toe en Hellemans vertelde hem nu dat al op de tweede vergadering van de Gouwraad was voorgesteld om afgevaardigden naar Brussel te zenden om te informeren over de bevoegdheid van de Gouwraad. Juul De Kinder en August Vermeren hadden zich hiervoor aangeboden en de andere gouwraadsleden waren hiermee akkoord gegaan. Op de vraag van De Schrevel: *“Waar die afgevaardigden in Brussel naar toe waren gegaan?”*, antwoordde Hellemans nog eens dat zij misschien naar het Centraal Vlaamsch Propagandabureau in Brussel gingen dat boven het Centraal Vlaamsch Propagandabureau in Antwerpen stond.⁶⁹

Die verklaring was nu blijkbaar wel voldoende, want nog diezelfde dag werd Hellemans vrijgelaten en op 8 maart 1919 zelfs, bij gebrek aan genoegzame bezwaren, buiten vervolging gesteld.⁷⁰ Meteen kwam er een einde aan de strafrechtelijke vervolging van Hellemans die bijna vier maanden duurde. Al die tijd zat hij opgesloten in de gevangenis. Intussen moest zijn zieke echtgenote alleen hun zaak opnieuw opstarten en voor hun vijf kinderen zorgen.⁷¹

De Schrevel ondervroeg Raphael Van de Velde op 20 februari 1919. Die verklaarde dat hij alleen op vraag van zijn werkgever Frans Voorspoels aan Juul Hellemans en August Boens gevraagd had om kandidaat te zijn voor de Gouwraad van Antwerpen en dat diezelfde Voorspoels hem in Kontich activistische vlugschriften deed uitdelen. Niet hij maar Voorspoels stond dus aan het hoofd van de activistische beweging in Kontich. Als bediende van Voorspoels had hij alleen maar diens bevelen uitgevoerd.⁷²

Voor substituut-krijgsauditeur De Schrevel waren deze antwoorden onvoldoende, want nog diezelfde dag verlengde hij het aanhoudingsbevel tegen Van de Velde.⁷³ In een getuigschrift had politiecommissaris Ballegeer van Kontich nochtans al op 16 februari 1919 verklaard dat Van de Velde zich in Kontich altijd onberispelijk had gedragen, er niet was gekend als een propagandist voor het activisme, er nooit een activistische voordracht hield en zich er in het openbaar of in herbergen nooit uitsprak over de Vlaamse kwestie.⁷⁴ Maar Ballegeer had dit attest opgezonden aan Van de Veldes Brusselse advocaat, Henri Mangin, en die maakte het pas op 26 maart 1919 over aan De Schrevel zodat die er op 20 februari 1919 nog geen rekening mee kon houden.⁷⁵

69 PV ondervraging Hellemans 20 december 1918, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 18.

70 Besluiten Heetveld 8 maart 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, ongenummerd.

71 Melanie Malfait aan krijgsauditeur 8 januari 1919 en Juul Hellemans aan krijgsauditeur 16 januari 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 3 en 5 (rode cijfers).

72 PV ondervraging Van de Velde 20 februari 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 10 (rode cijfers).

73 Bevel van aanhouding 20 februari 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, ongenummerd.

74 Attest Ballegeer 16 februari 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 18 a (rode cijfers).

75 Mangin aan De Schrevel 24 maart 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 18 (rode cijfers).

In opdracht van De Schrevel verhoorde politiecommissaris Ballegeer de zeventienjarige 'kasseilegger' Karel Springael over het ronddelen van activistische vlugschriften in Kontich.⁷⁶ Op vraag van Raphael Van de Velde, maar op kosten van Frans Voorspoels, had Springael vanaf Pinksteren 1918 zestien zondagen na elkaar na de hoogmis in Kontich 100 tot 150 vlugschriften uitgedeeld. Die vlugschriften kwamen van Brussel en hij haalde die in de woning van Frans Voorspoels of van Raphael Van de Velde. Omdat hij hiervoor te weinig betaald was, stopte hij met die uitdeling.⁷⁷ Nadat De Schrevel hierover Van de Velde nog eens kort had ondervraagd, zette hij de zaak-Van de Velde op 2 april 1919 op de zittingsrol van de krijgsraad van het Groot Hoofdkwartier.⁷⁸

Op de zitting van 17 april 1918 verhoorde de krijgsraad van het Groot Hoofdkwartier eerst Juul Hellemans en vervolgens zijn echtgenote Melanie Malfait, August Boens en Karel Springael. Hellemans en zijn echtgenote verklaarden dat Van de Velde meestal in opdracht van de Frans Voorspoels handelde. August Boen, die toen zelf was aangehouden voor activisme⁷⁹, verklaarde dat Van de Velde hem vroeg om kandidaat te zijn voor de Gouwraad van Antwerpen. Springael zei dat hij in Kontich vijftien keer briefjes uitdeelde en Voorspoels hem hiervoor altijd 3,50 frank betaalde.

In zijn requisitorium betoogde substituut-krijgsauditeur De Schrevel dat Van de Velde in de periode 1916-1918 een inbreuk pleegde op de artikelen 115, lid 5 en 118bis van het Belgisch strafwetboek en hij hiervoor, rekening houdend met verzachtende omstandigheden, een hechtenis van vijf jaar verdiende. De Brusselse advocaat Arthur Mangin verdedigde (in het Frans!) Van de Velde en eiste zijn vrijspraak.⁸⁰ De krijgsraad van het Groot Hoofdkwartier volgde hem en sprak nog diezelfde dag Van de Velde vrij van een inbreuk op de artikelen 115, lid 5 en 118bis Sw. Meteen maakte het een einde aan zijn aanhouding.⁸¹ Het krijgsauditoraat van het Groot Hoofdkwartier tekende tegen dat vonnis geen hoger beroep aan, waardoor er door deze vrijspraak, na meer dan vijf maanden vervolging en opsluiting in de gevangenis, een einde kwam aan de strafrechtelijke vervolging van Raphael Van de Velde.⁸²

76 De Schrevel aan Ballegeer 29 maart 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 19 (rode cijfers).

77 PV politie Kontich 1 april 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 20 (rode cijfers).

78 PV ondervraging Van de Velde op 2 april 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, stuk 22-23 (rode cijfers).

79 Antwerpen, RA, R 526, 284, notitie 12.299.

80 PV openbare zitting 17 april 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, ongenummerd. In het strafdossier zit geen geschreven conclusie.

81 Krijgsraad Groot Hoofdkwartier 17 april 1919, Brussel, ARA 2, Krijgsauditeurs en Krijgsraden te velde 1914-1918, 1272, nr. 76.

82 Weduwe Van de Velde Van Dormael aan Krijgsauditeur van Antwerpen 15 januari 1919, Strafdossier Hellemans-Van de Velde, 4 (rode cijfers).

^ Juul Hellemans, ca. 1910-1914. [Familiearchief Walter Nollet]

DE STRAFVERVOLGING TEGEN EMIEL BEECKMAN EN FRANS VOORSPOELS

Op vordering van het parket van Antwerpen⁸³ bezocht onderzoeksrechter Paul Barbe op 16 november 1918 ook Emiel Beeckman in de Nieuwstraat, 9 in Kontich. Beeckman was thuis omdat zijn vrouw toen aan het bevallen was van haar vierde kind. Onderzoeksrechter Barbe ondervroeg hem daarom die dag maar heel kort over zijn deelname aan de Gouwraad van Antwerpen. Beeckman antwoordde dat zijn naam in die aangelegenheid was misbruikt omdat hij zich voor deze Gouwraad nooit kandidaat had gesteld. Om zijn afkeuring te laten blijken over zijn verkiezing, had hij bovendien onmiddellijk ontslag genomen uit die Gouwraad en ook uit alle maatschappijen die zich in Kontich bezig hielden met politiek. Omdat veldwachter Charles Merckx, die de onderzoeksrechter vergezelde, dit bevestigde en Beeckmans echtgenote op dat ogenblik beviel van haar vierde kind, besloot onderzoeksrechter Barbe toen om er geen huiszoeking te doen en Beeckman niet aan te houden.⁸⁴

Op 17 november 1918 schreef Beeckman een brief aan onderzoeksrechter Barbe met wat meer uitleg over wat hij de dag voordien had verklaard. Van zodra hij zich in 1913 in Kontich als veearts vestigde, zette hij zich in voor de Vlaamse beweging en was hij kort daarna verkozen tot voorzitter van de plaatselijke Katholieke Vlaamse Kring. Na het uitbreken van de oorlog in 1914 viel de werking van deze kring stil en kwam pas vanaf het midden van 1915 opnieuw tot leven. Maar er ontstond ruzie in het bestuur van de kring en daarom was de kring ontbonden. Samen met Voorspoels, die hiervoor in Antwerpen instructies kreeg, richtte hij in Kontich een afdeling op van de Groeningewacht. Men verkoos hem meteen tot voorzitter van deze afdeling en hij bleef er voorzitter van tot hij besepte dat de afdeling zich in Duitsgezinde richting ontwikkelde. Op dat ogenblik nam hij onmiddellijk ontslag. Zijn wedervaren met de Gouwraad van Antwerpen was als volgt samen te vatten. Op een dag vroeg Raphael Van de Velde hem namens de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau of hij kandidaat wilde zijn voor de verkiezingen van de Gouwraad van Antwerpen. Hij had dit meteen geweigerd, maar Van de Velde deelde dat niet mee aan de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau en zo las hij op een bepaald ogenblik in de krant dat hij verkozen was tot gouvraads-lid. Onmiddellijk had hij in die Gouwraad ontslag genomen en dit ontslag naar de Prinsstraat in Antwerpen gezonden. Zoals alle andere Kontichenaren vond hij daarna nog allerlei activistische vlugschriften en brochures in zijn postbus. Omdat zij hem niet meer interesseerden, las hij ze nooit en stak hij ze meteen in zijn kachel. Bij hem thuis was er daarom geen enkel activistisch vlugschrift of activistische brochure meer te vinden. Over de financiering van de Groeningewacht in Kontich, wist hij niets te vertellen: Van de Velde regelde dat met het Centraal Propagandabureau in Antwerpen. Zelf had hij hiervan in ieder geval nooit een cent gekregen.⁸⁵

83 Requisitorium 15 november 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, ongenummerd.

84 Onderzoek ter plaatse 16 november 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 3.

85 Beeckman aan Barbe 17 november 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 4.

Kort daarna maakte onderzoeksrechter Barbe zijn onderzoeksresultaten over aan onderzoeksrechter Joseph Lamproye van de rechtbank van eerste aanleg van Antwerpen.⁸⁶ Die gaf Frederik Ballegeer, politiecommissaris van Kontich, al op 28 november 1918 de opdracht om Beeckman te vragen wanneer hij zich teruggetrokken had uit de Kontichse politieke maatschappijen en wanneer hij ontslag nam als voorzitter in de Groeningewacht van Kontich. Ballegeer moest Beeckman ook vragen of hij hiervan schriftelijke bewijzen of getuigen had. Als hij schriftelijke bewijzen had, moest hij die aan Ballegeer overhandigen. Als hij alleen getuigen had, moest Ballegeer die getuigen verhoren. Ten slotte moest Ballegeer aan Voorspoels vragen of hij Beeckman ertoe had aangezet om in Kontich voorzitter te worden van de Groeningewacht.⁸⁷

Politiecommissaris Ballegeer ondervroeg Beeckman op 1 december 1918 en las eerst het bevelschrift voor van onderzoeksrechter Lamproye. Beeckman antwoordde dat hij de onderzoeksrechter liefst schriftelijk antwoord gaf en schreef dit antwoord meteen op papier van het politiecommissariaat. Zijn ontslag als gouvraadslid had hij einde februari-begin maart 1918 schriftelijk meegedeeld aan de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau en nog diezelfde dag had hij ontslag genomen als lid en voorzitter van de Groeningewacht van Kontich. Het ontslag uit de Gouvraad zond hij naar de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau en het ontslag bij de Groeningewacht naar Raphael Van de Velde. Van geen van beide had hij een afschrift. Beide ontslagen waren een gevolg van zijn slechte ervaringen op de eerste vergadering van de Gouvraad van Antwerpen. Frans Voorspoels had hem ertoe overgehaald om voorzitter te worden van de Groeningewacht van Kontich met het argument dat er voor die taak niemand anders beter geschikt was. Hij had die opdracht eerst geweigerd, maar na aandringen toch aanvaard.⁸⁸

Politiecommissaris Ballegeer wou ook aan Frans Voorspoels vragen of hij Beeckman ertoe had aangezet om voorzitter te worden van de Groeningewacht van Kontich en liet hem daarom oproepen om hem te verhoren in zijn kantoor. Voorspoels daagde echter niet op en daarom belde politiecommissaris Ballegeer persoonlijk bij hem aan. Daar trof hij alleen de echtgenote van Voorspoels aan, die hem vertelde dat Voorspoels naar Nederland was gevlucht omdat hij vreesde te worden aangehouden en in de gevangenis te worden opgesloten. Ballegeer wou ook Raphael Van de Velde verhoren over het ontslag van Beeckman bij de Groeningewacht, maar dit lukte hem niet, omdat Van de Velde sinds 17 november 1918 opgesloten was in een interneringskamp.⁸⁹

86 Afvaardiging 1 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 5. Joseph Lamproye was de onderzoeksrechter die voor de meeste activistenzaken werd aangeduid.

87 Lamproye aan Ballegeer 28 november 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 8.

88 Beeckman aan Lamproye ongedateerd, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 9.

89 PV Ballegeer 3 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 10.

Op 4 december 1918 zond Ballegeer de brief van Beeckman samen met het proces-verbaal met zijn bevindingen naar onderzoeksrechter Lamproye.⁹⁰ Die had politie-commissaris Ballegeer intussen de opdracht gegeven om na te gaan of er iemand in Kontich op de hoogte was van het feit dat de Duitsers Beeckman hadden benoemd tot veearts in het Vlaams Ministerie van Landbouw. Zo dit het geval was, moest Ballegeer proberen te weten te komen welke functie Beeckman in dat Ministerie bekleedde en van wanneer dit het geval was.⁹¹

Ballegeer deelde die vragen mee aan Beeckman en die antwoordde hierop schriftelijk aan Lamproye op 4 december 1918. De Duitse gouverneur-generaal benoemde hem in juli 1918⁹² tot 'veearts-opziener' voor de provincie Brabant en dus niet tot ambtenaar in het Vlaams Ministerie van Landbouw, verklaarde hij. Begin juni 1918 ontving hij een brief van Hendrik Mommaerts⁹³ die hem erop wees dat er een plaats van 'veearts-opziener' voor de provincie Brabant vrijkwam omdat 'veearts-opziener' Henri De Roo uit Laken op pensioen was gegaan. Voor die functie waren nog andere kandidaten. Voordat hij zijn kandidatuur indiende, had Beeckman – zo beweerde hij – eerst aan meerdere personen gevraagd of hij, gezien de oorlogstoestand, wel voor deze functie mocht kandideren. Allen hadden hem positief geantwoord en daarbij gezegd dat het aanvaarden van een dergelijke functie niet onvaderlandslievend was omdat hij hiermee niemand van zijn post beroofde. Hij had dan maar zijn kandidatuur ingediend en in zijn sollicitatiebrief uitdrukkelijk geschreven dat hij zijn betrekking als veearts in Kontich wilde behouden. Kort daarna was hij benoemd tot 'veearts-opziener' voor de provincie Brabant en in zijn benoemingsbrief stond dat hij deze betrekking mocht cumuleren met die van staatsveearts in Kontich.⁹⁴

Intussen had het parket van Antwerpen het strafdossier tegen Beeckman-Voorspoels, in toepassing van artikel 7 van de besluitwet van 11 oktober 1916⁹⁵, overgemaakt aan Joseph Pholien, krijgsauditeur van de Tweede Legerdivisie. Die gaf onderzoeksrechter Lamproye op 6 december 1918 de opdracht om het gerechtelijk onderzoek in deze zaak verder te zetten.⁹⁶

90 Ballegeer aan Lamproye 4 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 7.

91 Lamproye aan Ballegeer 1 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 6.

92 Beeckman aan collega 26 juli 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, ongenummerd.

93 R. De Schryver, *Mommaert, Hendrik D, pseudoniem Wilfried (Leuven 17 oktober 1886-Den Haag 4 januari 1980)*, in: NEVB [...], pp. 2071-2072. Lid van de Raad van Vlaanderen en van de Commissie van Zaakgelastigden. Door het hof van assisen van Brabant op 17 april 1921 veroordeeld tot de doodstraf: J. Monballyu, *Slechte Belgen [...]*, pp. 58-59.

94 Beeckman aan Lamproye 4 december 1918 (op briefpapier politie Kontich), Strafdossier Beeckman-Voorspoels, stuk 5 b.

95 Dit artikel bepaalde dat misdrijven tegen de veiligheid van de staat die tijdens de oorlog werden gepleegd door de militaire rechtsmachten moesten behandeld worden, zelfs als de dader een gewone burger was.

96 Opdracht tot onderzoek 6 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 1 en 2 (rode cijfers).

Op diezelfde dag kwam er bij het parket van Antwerpen een brief binnen van René Vanden Dries, leraar aan het Koninklijk Atheneum van Antwerpen en wonende in de Ooststatiestraat in Kontich. Daarin deelde die (in het Frans) mee dat Beeckman tijdens de oorlog voorzitter was van de Groeningerwacht in Kontich en tijdens de oorlog niet alleen in Kontich, maar ook in de omliggende gemeenten de spilfiguur was van het activisme. Zo zou hij in Kontich meetings hebben voorgezeten waarop August Borms en andere leden van de Raad van Vlaanderen het woord voerden en over 'de nobele zaak' in Lint en andere dorpen openbare toespraken hebben gehouden. Hij zou ook lid geweest zijn van de Gouwraad van Antwerpen en zich door zijn grote vrienden in Brussel hebben laten benoemen tot inspecteur van de Veeartsenijschool in Kuregem. Hoewel hij voor deze functie maar tot de middag moest werken, kreeg hij daarvoor een jaarwedde van 20 000 frank. Dat hij nog altijd op vrije voeten rondliep, terwijl activisten van minder allooi allang waren opgesloten, kon volgens Vanden Dries niet door de beugel. Misschien genoot Beeckman het voorrecht dat zijn echtgenote familie was van Jacob Leroy, die door de Duitsers samen met Henri Van Berghen en vier andere patriotten was doodgeschoten⁹⁷, en hoopte hij dat men hierdoor zijn zaak in de doofpot zou stoppen. Maar precies om deze slachtoffers te eren, veroordeelde de publieke opinie hem heel scherp en moest hij zo vlug mogelijk gestraft worden.⁹⁸

Nadat hij deze brief had gelezen, besloot onderzoeksrechter Lamproye om Beeckman met Voorspoels te confronteren en vaardigde daarom voor beiden een opleidingsbevel uit.⁹⁹ Voor Frans Voorspoels koppelde hij er meteen een huiszoekingsbevel aan waarbij de uitvoerende gerechtsofficieren alle papieren of geschriften die betrekking hadden of konden hebben op de activistische beweging, in beslag moesten nemen.¹⁰⁰

In uitvoering van deze bevelen meldde politiecommissaris Ballegeer zich op 15 december 1918 om 19 uur aan bij de woning van Frans Voorspoels in de Edegemsesteenweg, 39 in Kontich. Hij kon er alleen vaststellen dat Voorspoels opnieuw niet thuis was en zijn echtgenote opnieuw verklaarde dat Voorspoels naar Nederland, en in het bijzonder naar Bergen-op-Zoom, was gevlucht omdat hij vreesde aangehouden te worden. De echtgenote voegde er nu wel aan toe dat Voorspoels helemaal geen activistische leider was en nooit propaganda maakte voor het activisme. Als men hem voor het gerecht zou dagvaarden, zou hij zelfs vrijwillig voor de rechtbank verschijnen.¹⁰¹ Ballegeer

97 Volgens Vanden Dries geschiedde deze executie op 15 november 1917. Volgens J. Van der Fraenen geschiedde deze executie in Antwerpen op 16 maart 1918: J. Van der Fraenen, *Voor den kop geschoten. Executies van Belgische spionnen door de Duitse bezetter (1914-1919)*, Roeselare, 2009, pp. 79 en 465.

98 Vanden Dries aan PK Antwerpen 6 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 3 (rode cijfers).

99 Opleidingsbevel Lamproye voor Beeckman 12 december 1918 en opleidingsbevel Lamproye voor Voorspoels, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 11 en 12.

100 Huiszoekingsbevel 12 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 14.

101 PV Ballegeer 15 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 13.

voerde de huiszoeking uit die Lamproye hem had bevolen, maar vond geen enkel activistisch drukwerk of geschrift. Volgens de echtgenote van Voorspoels waren daar geen dergelijke papieren of geschriften te vinden en bewaarde Voorspoels thuis alleen de papieren en registers van de Kontichse afdeling van Volksopbeuring. De politiecommissaris wierp een blik op die papieren en registers, maar nam ze niet in beslag omdat zij betrekking hadden op een afzonderlijke instelling.¹⁰²

In uitvoering van een bevelschrift van het parket van Antwerpen voerde de rijkswachtbrigade van Kontich nog diezelfde dag (15 december 1918) een opsporingsonderzoek uit naar de feiten die vermeld waren in de brief van de heer Vanden Dries. Enkele personen, die niet wilden dat de rijkswacht hun namen in het proces-verbaal van hun verhoor vermeldde, verklaarden tijdens dat onderzoek dat al wat Vanden Dries schreef in zijn brief van 6 december 1918, strookte met de waarheid. In het bijzonder was dit het geval voor de bewering van Vanden Dries dat in de Volkslust meerdere activisten, zoals August Borms, Adelfons Henderickx, Raphael Van de Velde en Emiel Beeckman, het woord namen. Toen men in zijn zaal Duitse films draaide, stak August Dockx, uitbater van de Volkslust, ook eens de Duitse vlag uit en in die feestzaal mocht toen niemand binnen, behalve leden van de Gouwraad, activisten en slechte vrouwen die aanpaptten met Duitse soldaten. Florimont Van Fraeyenhoven uit Kontich verklaarde dat Beeckman door de Duitsers tot '*vérificateur [vétérinaire?] provincial*' en niet tot '*inspecteur*' (docent?) in de veeartsenijschool in Kuregem was benoemd. Volgens diezelfde getuige had August Dockx 53 koeienhuiden die hem door de Duitsers waren bezorgd, laten wegbrengen naar een onbekende plaats en verzond hij per spoor grote hoeveelheden vlees naar de firma Alfons De Wolf¹⁰³ in Brussel.¹⁰⁴

Politiecommissaris Ballegeer slaagde er wel in om Beeckman voor te leiden en hem te brengen voor onderzoeksrechter Lamproye. Lamproye vroeg Beeckman op 19 december 1918 waarom hij zijn kandidatuur had ingediend voor de verkiezing van de Gouwraad van Antwerpen. Beeckman antwoordde dat Raphael Van de Velde hem gevraagd had of hij lid wilde worden van de Gouwraad van Antwerpen. Hij had dit eerst geweigerd, maar hierin later toegestemd nadat Van de Velde hem had verzekerd dat het er alleen op aankwam om op een verkiezingslijst te staan en dat arts De Schutter uit Lint – die een persoonlijke vriend van Beeckman was – dit ook al had aanvaard.

Onderzoeksrechter Lamproye vroeg Beeckman die dag ook of hij er weet van had dat het de bedoeling was om de Provincieraad van Antwerpen te vervangen door de Gouwraad van Antwerpen. Beeckman antwoordde dat hij dit toen niet wist en toen

102 PV Ballegeer 15 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 15.

103 Over deze firma De Wolf, zie J. Monballyu, *Slechte Belgen [...]*, pp. 101, 107 en 215.

104 PV Rijkswacht Kontich 15 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 2 (rode cijfers). Na de oorlog werd August Dockx vervolgd voor handel met de vijand (artikel 115 Sw.) een raadkamer van Antwerpen stelde hem hiervoor buiten vervolging op 2 februari 1920: Antwerpen, RA, R 20, dossier 346 en R 526, 285, notitie 14.445.

dacht dat de Gouwraad slechts een vereniging van Vlaamsgezinden was. Hij woonde, volgens die verklaring, ook maar één vergadering van de Gouwraad bij, namelijk de vergadering waarin Hippoliet Manssens tot voorzitter en Juul De Kinder tot secretaris werd verkozen.

Beeckman gaf ook toe dat hij in 1916 een meeting voorzat waarop August Borms uiteenzette waarom het nodig was om, ondanks de Godsvrede, de strijd voort te zetten voor meer Vlaamse rechten. Er was volgens hem toen wel nog geen sprake van zelfstandigheid voor Vlaanderen of van een bestuurlijke scheiding. Beeckman verklaarde toen ook dat hij in Kontich een tijdje voorzitter was van de Groeningerwacht die Frans Voorspoels daar had opgericht. Het was daarbij de bedoeling om een Vlaamse kring op te richten die buiten de politiek stond. In die Kontichse afdeling gaf hij zelf voordrachten over landbouwkundige onderwerpen. Hij gaf er zijn ontslag als voorzitter op het ogenblik dat hij ontslag nam in de Gouwraad van Antwerpen. Hij deed dat omdat hij toen inzag dat de Groeningerwacht te Duitsgezind en te revolutionair was geworden. In Kontich stond hij nooit aan het hoofd van de activistische propaganda en hij maakte er nooit persoonlijk propaganda voor de zelfstandigheid van Vlaanderen, voor een bestuurlijke scheiding en voor de Raad van Vlaanderen. De grote propagandisten van die thema's waren Raphael Van de Velde en Frans Voorspoels. Van de Velde zorgde voor de uitdeling van vlugschriften en andere drukwerken en stond daarvoor rechtstreeks in verbinding met de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau die gehuisvest was in de Prinsesstraat, 16 in Antwerpen. Frans Voorspoels voerde in Kontich zelf geen rechtstreekse propaganda, maar had er wel de leiding van Volksopbeuring en Kolenverdeling voor Vlaanderen. Hij verwierf daarvoor vele leden en mogelijk sprak hij daarbij over de activistische beweging.

Beeckman herhaalde ook dat hij alleen benoemd was tot 'veearts-opziener' voor de provincie Brabant en hiervoor 352 frank per maand kreeg. In Kontich liet hij zich nooit bijstaan door een Duitse veearts. Er was daar toen wel een Duitse veterinaire politieagent die zich bij de boeren uitgaf als veearts en door sommigen van hen werd geraadpleegd als zij moeilijkheden hadden. Maar omdat hij hierdoor ongeoorloofde geneeskundige praktijken uitoefende, had Beeckman hem in Antwerpen aangeklaagd. Voor de betrekking als 'veearts-opziener' in de provincie Brabant had hij alleen gekandideerd nadat hij zeker wist dat hij hiermee de functie innam van de gepensioneerde Henri De Roo uit Laken en niet van iemand die door de Duitsers moedwillig was afgezet. Hij had hierover vooraf enkele personen geraadpleegd, zoals zijn schoonvader Van Roy, schepen van Kontich, en Gregoor Thees, gemeentesecretaris van Kontich.¹⁰⁵

Onderzoeksrechter Lamproye gaf nog diezelfde dag opdracht aan politiecommissaris Ballegeer om aan gemeentesecretaris Thees te vragen of Beeckman bij hem had geïnformeerd over het aanvaarden van de plaats van 'veearts-opziener' in Brabant en,

105 PV ondervraging Beeckman 19 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 17.

zo dit het geval was, waarom hij daarop positief had geantwoord.¹⁰⁶ Ballegeer maakte die vraag over aan Thees en die antwoordde hem twee dagen later schriftelijk dat Beeckman hem dat nooit had gevraagd.¹⁰⁷

Lamproye ondervroeg Beeckman over dat antwoord op 24 december 1919. Beeckman antwoordde dat hij Thees wel degelijk over deze aangelegenheid om advies had gevraagd. Hij deed dat op een zondagnamiddag toen zij samen koffie dronken bij zijn schoonouders. Lamproye profiteerde van de gelegenheid om Beeckman nog eens te vragen hoeveel vergaderingen van de Gouwraad hij had bijgewoond. Beeckman antwoordde dat hij een vergadering van enkele verkozenen en enkele niet verkozenen van de Gouwraad bijwoonde en een vergadering waarop alleen verkozen leden van de Gouwraad aanwezig waren. Die eerste vergadering was volgens hem geen echte vergadering van de Gouwraad, maar alleen een voorstelling- of kennis-makingsvergadering. Op die vergadering was er helemaal niet gesproken over het doel van de Gouwraad. Op die tweede vergadering, die in feite de eerste werkelijke vergadering van de Gouwraad was, was wel duidelijk gezegd dat het de bedoeling was om de Provincieraad door de Gouwraad te vervangen. Georges Roose stelde toen zelfs voor om de vergaderingen van de Gouwraad voortaan in het Provinciaal Gouvernementsgebouw te laten plaatsvinden. Het was daarom dat hij daarna onmiddellijk ontslag had genomen in de Gouwraad.¹⁰⁸

Omstreeks diezelfde tijd maakte de krijgsauditeur Pholien van de Tweede legerdivisie het strafdossier tegen Beeckman en Voorspoels over aan krijgsauditeur Cambrésy van de provincies Antwerpen-Limburg. Die gaf onderzoeksrechter Lamproye meteen de opdracht om het gerechtelijk onderzoek in deze strafzaak verder te zetten.¹⁰⁹

Lamproye ondervroeg Beeckman opnieuw op 10 januari 1918. Beeckman ontkende dat hij buiten Kontich gesproken had over activisme. Voorts verklaarde hij dat Telesphorus Vernieuwe (secretaris-generaal van het Vlaamse Ministerie van Landbouw)¹¹⁰ hem voorstelde om hem tot docent van de veeartsenijschool in Kuregem en van de landbouwschool in Gent te benoemen, maar dat hij dit onmiddellijk had geweigerd. Op de belachelijke beweringen van Vanden Dries, die de Lamproye hem voorlas, wilde hij niet ingaan.¹¹¹

106 Lamproye aan Ballegeer 19 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 19.

107 Thees aan Ballegeer 21 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 20. Ballegeer zond die brief op 22 december 1918 aan onderzoeksrechter Lamproye: Ballegeer aan Lamproye 22 december 1918, 21.

108 PV ondervraging Beeckman 24 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 18.

109 Commission rogatoire 24 december 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, stuk 1 (rode cijfers); Beveren-Waas, RA, R 93, 85 (tweede deel), notitie 265.

110 H. Mommaerts & P. van Hees, *Vernieuwe, Telesphorus (Blankenberge 25 februari 1857-Antwerpen 1 april 1933)*, in: NEVB [...], p. 3271. Na de oorlog door het hof van assisen van Brabant op 28 februari 1920 bij verstek veroordeeld tot de doodstraf: J. Monballyu, *Slechte Belgen [...]*, pp. 55-56 en 66.

111 PV ondervraging 10 januari 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 6 (rode cijfers).

Onderzoeksrechter Lamproye vroeg nog diezelfde dag aan burgemeester De Rynck van Lint of Beeckman in Lint een activistische meeting had voorgezeten of op een dergelijke meeting had gesproken en, als dit laatste het geval was, over wat hij had gesproken?¹¹² De Rynck antwoordde dat er in Lint maar twee activistische meetings plaatsvonden, beiden in de feestzaal De Prins Albert. De eerste meeting was georganiseerd door twee personen uit Kontich en één uit Antwerpen en de tweede door twee personen uit Kontich, één persoon uit Antwerpen en één vreemdeling. De lokaalhouder van de Prins Albert weigerde zijn lokaal ter beschikking te stellen voor een derde meeting en de initiatiefnemers voor deze derde meeting waren dan maar uitgeweken naar de Volkslust in Kontich.¹¹³ Voor de twee meetings in Lint was er bij het gemeentebestuur geen toelating gevraagd en de onderwerpen waarover er toen gesproken was, raakten naar buiten toe niet bekend. August Boen zat die twee meetings voor. Of Beeckman bij de organisatie van die meetings betrokken was of er sprak, had hij niet kunnen achterhalen.¹¹⁴

Na dit antwoord oordeelde onderzoeksrechter Lamproye dat het gerechtelijk onderzoek in de zaak Beeckman-Voorspoels afgewerkt was. Nog diezelfde dag maakte hij de resultaten van zijn onderzoek over aan krijgsauditeur Cambrésy van de provincies Antwerpen-Limburg. In overeenstemming met een instructie van auditeur-generaal Durutte van 6 december 1918¹¹⁵, maakte die het strafdossier in deze zaak meteen over aan het krijgsauditoraat van dat Groot Hoofdkwartier.¹¹⁶ Daar raakte het strafdossier een tijdje verloren¹¹⁷ zodat substituut-krijgsauditeur Van Heetveld het pas op 17 maart 1919 opnieuw kon activeren door onderzoeksrechter Lamproye de opdracht te geven om de getuigen op te sporen die hun namen niet wensten vermeld te zien in het proces-verbaal van de rijkswacht van Kontich van 15 december 1918 en hen te verhoren.¹¹⁸

112 Lamproye aan De Rynck 10 januari 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 7 (rode cijfers).

113 Het ging hier waarschijnlijk over de vredemeeting die op 16 december 1917 in Kontich plaatsvond.

114 De Rynck aan Lamproye 11 januari 1918, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 8 (rode cijfers).

115 Instructie die bepaalde dat het krijgsauditoraat en de krijgsraad van het Groot Hoofdkwartier alle activistenzaken moesten behandelen: J. Monballyu, *Inventaris van het archief van de Krijgsauditeurs en de Krijgsraden te velde tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1919)*, Brussel, 2014, p. 61.

116 Brussel, ARA 2, Krijgsauditeurs en Krijgsraden te velde 1914-1918, 1170, notitie 2734; Kantschrift krijgsauditoraat Antwerpen-Limburg 1 februari 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, ongenummerd.

117 Kantschrift krijgsauditoraat Groot Hoofdkwartier 5 februari 1919 en kantschrift krijgsauditoraat Antwerpen 7 februari 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, ongenummerde stukken.

118 Heetveld aan Lamproye 17 maart 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, stuk 25.

Onderzoeksrechter Lamproye gaf de rijkswacht van Kontich het bevel om die namen bekend te maken¹¹⁹ en de rijkswacht antwoordde op 27 maart 1919 dat het ging om de atheneumleraar René Vanden Dries uit de Ooststatiestraat in Kontich, de slager Louis Dijckens uit de Magdalenastraat in Kontich, de graanhandelaar Florimond Van Fraeyenhoven uit de Mechelsesteenweg in Kontich en de politiecommissaris Frederik Ballegeer uit Kontich.¹²⁰ Meteen liet onderzoeksrechter Lamproye die vijf personen oproepen om voor hem persoonlijk te verschijnen. Nadat hij hen had gehoord, ondervroeg onderzoeksrechter Lamproye tussen 5 tot 26 april 1919 twaalf personen, die volgens hem iets meer wisten over de activistische ondernemingen van Beeckman.¹²¹ Daarbij kwam hij onder meer te weten dat ook Adelfons Henderickx een toespraak hield op een activistische meeting in Kontich en dat René Vanden Dries een oud-collega was van August Borms in het Atheneum in Antwerpen. Borms zou eens over Vanden Dries in het openbaar gezegd hebben dat wanneer hij van oordeel was dat men aan het front moest vechten tot het bittere einde, hij best zelf naar dat dit front ging om er te vechten.¹²² Tussendoor ondervroeg Lamproye nog eens kort Beeckman, maar dat leverde niets nieuws op.¹²³

Vier dagen nadat onderzoeksrechter Lamproye de laatste van die twaalf getuigen had verhoord, keurde de koning de wet goed van 30 april 1919 tot vaststelling van maatregelen om de geregelde werking van het gerecht te verzekeren. Hierdoor werden de burgerlijke rechtsmachten vanaf 13 mei 1919 opnieuw bevoegd voor de misdrijven tegen de veiligheid van de staat die tijdens de oorlog door een gewone burger waren gepleegd.¹²⁴ Al op 8 mei 1919 liet substituut-krijgsauditeur Gilson van het krijgssauditoraat van het Groot Hoofdkwartier daarom aan onderzoeksrechter Lamproye weten dat hij het strafdossier tegen Beeckman en Voorspoels niet meer aan hem maar aan het parket van Antwerpen moest overmaken.¹²⁵ Lamproye deed dat en nadat het parket van Antwerpen dat strafdossier had ingeschreven in zijn notitieregister¹²⁶, gaf het op 1 juni 1919 aan onderzoeksrechter Lamproye opdracht om het gerechtelijk onderzoek in deze zaak af te ronden. Volgens die opdracht waren Beeckman en Voorspoels nu verdacht van een inbreuk op de artikelen 104-105, 109-110, 115, lid 5 en 118bis Sw.¹²⁷

119 Lamproye aan Rijkswacht Kontich 25 maart 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, stuk 26.

120 Rijkswacht Kontich aan Lamproye 27 maart 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, stuk 27.

121 Lamproye aan Ballegeer 30 maart 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 28.

122 PV verhoor Frederik Ballegeer, René Vanden Dries, Florimond Van Fraeyenhoven, Louis Dijckers, Charles Merckx, August Dockx, Jaak Timmermans op 5 april 1919, Marguerite Ballegeer, Leon Dubois, Edmond Block op 9 april 1919, Leonie Wiat en Alice Moreels op 26 april 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 30-40, 45 en 50.

123 PV ondervraging Beeckman op 5 april 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 36.

124 Artikel 16 van die wet dat artikel 7 van de besluitwet van 11 oktober 1916 introk.

125 Gilson aan Lamproye 8 mei 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 51.

126 Beveren-Waas, RA, R 526, notitie 13.058.

127 Requisitorium 3 juni 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 52.

In uitvoering van die opdracht verhoorde onderzoeksrechter Lamproye op 17 juni 1919 – de intussen vrijgesproken – Raphael Van de Velde, eerst over Frans Voorspoels en vervolgens over Emiel Beeckman. Over beiden wist Van de Velde feitelijk niets nieuws te vertellen. Wel typeerde hij nu – de naar het buitenland gevluchte – Voorspoels als de grote leider van het activisme in Kontich. Voorspoels stond volgens Van de Velde in Kontich niet alleen aan de leiding van Volksopbeuring en Kolenverdeeling voor Vlaanderen, maar was ook de echte contactman van de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch Propagandabureau. Vanuit zijn bureau bij hem thuis organiseerde hij de activistische propaganda in Kontich, betaalde hij de huur van de lokalen waar de activistische activiteiten plaatsvonden en was hij op 10 februari 1918 de belangrijkste organisator van de Gouwdag.¹²⁸ Beeckman, die nog diezelfde dag opnieuw werd ondervraagd, beaamde dat.¹²⁹

Nog op 17 juni 1919 vaardigde onderzoeksrechter Lamproye een nieuw opleidingsbevel uit tegen Voorspoels¹³⁰, dat politiecommissaris Ballegeer vruchteloos probeerde uit te voeren in de daaropvolgende dagen. Uiteindelijk kon Ballegeer op 30 juni 1919 alleen maar melden aan onderzoeksrechter Lamproye dat Frans Voorspoels, samen met zijn vrouw en zijn kinderen, naar Nederland was gevlucht.¹³¹

Na deze mededeling maakte onderzoeksrechter Lamproye het strafdossier tegen Beeckman en Voorspoels op 3 juli 1919 over aan het parket van Antwerpen om er de nodige vorderingen in te stellen.¹³² Maar om een onbekende reden liet het parket dit strafdossier maandenlang onaangeroerd liggen. Zelfs een brief op 26 september 1919 van Beeckman aan onderzoeksrechter Lamproye waarin hij de vraag stelde of men hem nog verder strafrechtelijk zou vervolgen en hieraan toevoegde dat hij die vraag stelde omdat hij een winstgevende bedrijvigheid wilde uitoefenen en dit alleen maar kon doen indien hij zich niet meer moest verantwoorden voor de rechtbank, bracht geen verandering.¹³³

Pas op 5 december 1919 kwam er opnieuw schot in die zaak. Bij gebrek aan genoegzame bezwaren vorderde het parket van Antwerpen die dag de buitenvervolginstelling van Beeckman voor een inbreuk op de artikelen 104, 105, 109, 110, 115 en 118bis Sw. en op artikel 8 van de besluitwet van 11 oktober 1916 op de staat van oorlog en de staat van beleg.¹³⁴ Dit laatste artikel beteugelde defaitistische uitspraken en geschriften tijdens de oorlog en was een strafwetartikel dat de Antwerpse rechtsmachten

128 PV verhoor Van de Velde 17 juni 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 58 en 59.

129 PV ondervraging 17 juni 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 60.

130 Opleidingsbevel 17 juni 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 61.

131 Ballegeer aan Lamproye 30 juni 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 62.

132 Lamproye aan parket Antwerpen 1 oktober 1919 Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 71.

133 Beeckman aan Lamproye 26 september 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 70;

Lamproye aan Parket Antwerpen 1 oktober 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 71.

134 Requisitorium 5 december 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 67.

toen herhaaldelijk gebruikten om de handelingen en uitspraken van activisten tijdens de oorlog te bestraffen.¹³⁵ De raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen behandelde de vordering van het parket van Antwerpen op 17 december 1919 en besloot nog diezelfde dag om er positief op in te gaan.¹³⁶ Meteen kwam er een einde aan de strafvervolgning tegen Emiel Beeckman, die uiteindelijk dertien maanden duurde en waarin hij gelukkig niet werd aangehouden.

Achteraf ondervroeg het parket van Antwerpen Beeckman, die intussen gescheiden leefde van zijn vrouw en in Elsene een handschoenenwinkel openhield¹³⁷, wel nog over zijn benoeming tot 'veearts-opziener' van Brabant. In opdracht van dat parket verhoorde politiecommissaris Ballegeer immers Beeckman nogmaals op 21 maart 1920 over die benoeming, die de minister van Landbouw intussen al op 5 januari 1918 had vernietigd.¹³⁸ Beeckman weigerde opnieuw om mondeling te antwoorden en stelde hierover nog diezelfde dag een schriftelijk antwoord op.¹³⁹ In dat antwoord gaf hij nog eens toe dat hij zich liet benoemen tot 'veearts-toeziener' voor Brabant, maar dit alleen deed nadat enige (betrouwbare) personen hem verzekerd hadden dat die functie werkelijk vacant was en zonder probleem mocht worden ingenomen. Het aanbod voor een gelijkaardige plaats in Antwerpen had hij geweigerd omdat die voordien was ingenomen door een zekere Van Huffellen die door de Duitsers was ontslagen. Toen hij een tijdje na zijn benoeming besepte hoe de vork werkelijk in de steel zat, had hij in Brussel ontslag willen nemen, maar Pieter De Caluwé, directeur-generaal van Landbouw¹⁴⁰, had hem er toen mee bedreigd dat men hem naar Duitsland zou zenden als hij dat deed. Omdat zijn echtgenote op dat ogenblik ernstig ziek was en zijn ontslag voor haar ernstige gevolgen kon hebben, had hij dat ontslag niet gegeven. Van de andere kant vond hij het heel merkwaardig dat een zekere Pollet, die de Duitsers in de plaats van de heer Van Huffellen tot veearts-opziener benoemden, nog niet het in het minst verontrust was geworden.¹⁴¹

Op 5 december 1919 vorderde het parket van Antwerpen ook de buitenvervolginstelling van (de nog altijd voortvluchtige) Frans Voorspoels, zij het alleen voor een inbreuk op de artikelen 104-105, 109-110, 115, lid 5 en 118bis Sw. en niet, zoals bij Beeckman, ook voor op artikel 8 van de besluitwet van 11 oktober 1916. Integendeel, voor een in-

135 Meer over deze alternatieve weg bij: J. Monballyu, *Repressie zonder maat [...]*, pp. 345-350.

136 Raadkamer Antwerpen 17 december 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 68.

137 Bulletin de renseignements 6 maart 1920 en PV politie Elsene 7 maart 1920, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 82-83.

138 Inspecteur-veearts aan parket Antwerpen 5 januari 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 78.

139 PV Ballegeer 23 maart 1920, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 87.

140 Directeur-generaal op het Vlaams Ministerie van Landbouw en deeltijds hoogleraar aan de landbouwfaculteit van de Hogeschool van Gent. Door het hof van assisen van Brabant op 5 december 1919 veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf jaar wegens activisme: J. Monballyu, *Slechte Belgen [...]*, pp. 74-75.

141 Beeckman aan parket Antwerpen 21 maart 1920, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 88.

breuk op dit laatste artikel vorderde het parket toen wel de verwijzing van Voorspoels naar de correctionele rechtbank van Antwerpen.¹⁴² De raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg van Antwerpen ging op 17 december 1919 op beide vorderingen positief in en besliste die dag de buitenvervolginstelling van Voorspoels voor een inbreuk op de artikelen 104-105, 109-110, 115, lid 5 en 118bis Sw. en zijn verwijzing naar de correctionele rechtbank van Antwerpen voor een inbreuk artikel 8 van de besluitwet van 11 oktober 1916.¹⁴³

Via een meid die nog in zijn woning in Kontich woonde¹⁴⁴, kreeg Voorspoels weet van deze beschikking en op 20 december 1919 schreef hij daarover een brief aan onderzoeksrechter Lamproye. Daarin benadrukte hij dat hij tijdens de oorlog nooit als propagandist van de Vlaamse beweging was bezoldigd en ook nooit iemand had gedwongen of geld had gegeven om als propagandist voor die beweging op te treden. Als hij tijdens de oorlog de Vlaamse gedachte had verdedigd, was dit omdat hij ervan overtuigd was dat het hoog tijd was dat er een einde kwam aan de 'assepoesterende' behandeling van de Vlamingen die de meerderheid van de Belgische bevolking uitmaakten. Wie in Kontich de echte propagandist van die Vlaamse beweging was, wilde hij niet verklappen, maar hij was dat in ieder geval niet. Hij had in Kontich alleen de leiding van de caritatieve organisaties Volksopbeuring en Soldatentroost en uit de boekhouding van die organisaties, die het gerecht in beslag had genomen, bleek duidelijk hoeveel hij voor die belangrijke liefdadigheidswerken had opgeofferd. Hij verwierp alle verantwoordelijkheid voor de waren van Volksopbeuring die bij hem thuis in beslag waren genomen, zoals de honderden klompen die achteloos in de kelders van het gemeentehuis van Kontich waren geworpen en daar sindsdien spoorloos waren verdwenen. Hij wist niet wat hij aan de aandeelhouders van Volksopbeuring zou moeten vertellen als zij hem rekenschap zouden vragen over het kapitaal en de intresten die zij hem ter beschikking hadden gesteld. In totaal had de afdeling Volksopbeuring volgens hem in Kontich 452 leden, onder wie meerdere burgemeesters, magistraten, staatsambtenaren, landbouwers en andere notabele burgers. Een beter bewijs dat deze onderneming succes had bij de bevolking, was er niet te vinden. Als hij zijn mond zou opendoen, zouden er nog veel meer klachten volgen bij de Antwerpse onderzoeksrechters, met afzettingen en broodroof tot gevolg. Maar niemand moest vrezen dat hij ook maar iets zou verklappen. Bij de bevrijding was hij niet onmiddellijk gevluht. Maar nadat hij op 27 of 28 november 1918 plotseling in Antwerpen gevangen was genomen terwijl hij daar op straat rondliep en in de Antwerpse gevangenis als een booswicht werd opgesloten, waar men hem op zijn 'Pruisisch' had behandeld¹⁴⁵,

142 Requisitorium 5 december 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 67.

143 Raadkamer 17 december 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 68.

144 Parket Antwerpen aan politiecommissaris Kontich 24 augustus 1920, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 95.

145 Wij vonden geen spoor van zijn opsluiting in de Antwerpse gevangenisrollen. Misschien ging het om een korte opsluiting in een interneringskamp op grond van de besluitwet van 12 oktober 1918.

en later vernam dat dit gebeurd was op aanwijzing van een nachtkroegbaas die voor de Militaire Veiligheid werkte en had uitgeroepen: “*Voilà un activiste*”, oordeelde hij het als vader van vier kinderen verstandig om naar het gastvrije Nederland te vluchten, waar hij meteen werk vond. Zijn hoop was nu dat de Vlaamse Frontpartij, in samenwerking met de Vlaamse volksvertegenwoordigers, meer rechten konden verkrijgen voor de Vlamingen. Indien de Franskiljons het daar niet mee eens waren, moesten zij maar verhuizen naar hun ‘*mère patrie*’. Zijn moeder was Vlaanderen in België en niet België in Frankrijk zoals de Franskiljons het wilden. Ten slotte wees hij er Lamproye op dat hij, in tegenstelling tot vele van zijn collega’s, nooit handel had gedreven of had willen drijven met de Duitsers en dat hij vurig bleef hopen dat hij ooit eens als een vrij man naar zijn land zou mogen terugkeren.¹⁴⁶

De 8ste kamer van correctionele rechtbank van Antwerpen behandelde de strafzaak tegen Voorspoels op 26 juli 1920 en Voorspoels liet daarbij opnieuw verstek gaan.¹⁴⁷ Nog diezelfde dag oordeelde de kamer de feiten bewezen en veroordeelde zij Voorspoels tot een gevangenisstraf van één jaar en een geldboete van 1000 frank.¹⁴⁸ Voorspoels tekende tegen dat vonnis geen verzet (en dus ook geen hoger beroep) aan¹⁴⁹, zodat zijn straf gehandhaafd bleef. Een Koninklijk besluit van 14 juni 1923 schold wel zijn straf wel volledig kwijt¹⁵⁰ en op initiatief van de minister van Justitie vernietigde het Hof van Cassatie op 18 mei 1925 het vonnis van 26 juli 1920 omdat het strijdig was met artikel 1 van de amnestiewet van 28 augustus 1919.¹⁵¹ Meteen kwam er ook een einde aan de strafvervolging van Frans Voorspoels. Of hij later nog naar Kontich terugkeerde, is niet geweten.

SAMENVATTEND BESLUIT

Zoals Antoon Vrints in zijn studie over het activisme in de stad Antwerpen aangaf, organiseerde de Antwerpse afdeling van het Centraal Vlaamsch propagandabureau in de Prinsesstraat, 16 ook buiten de stad allerlei activistische activiteiten. Dit was onder meer het geval in Kontich waar enkele inwoners meewerkten aan allerlei activistische initiatieven. Na de oorlog waren deze kleine vissen de eerste die de gerechtelijke repressie van het activisme in haar netten ving. Zij werden daarbij maandenlang opgesloten en onderworpen aan een militaire strafprocedure die niet toeliet dat zijzelf of hun advocaat hun strafdossier konden inzien en daardoor ook niet goed wisten waar-

146 Voorspoels aan Lamproye 20 december 1919, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 76.

147 Dagvaarding 12 juli 1920, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 92.

148 Minuut vonnis, Antwerpen, RA, R 21, 502, vonnis 465/5656; Kopie vonnis, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 97.

149 Betekening 21 augustus 1920, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, 100.

150 Certificaat parket Antwerpen 24 oktober 1924, Strafdossier Beeckman-Voorspoels, onge-nummerd.

151 Griffieopschrift op minuut vonnis, Antwerpen, RA, R 21, 502, vonnis 465/5656. Meer over deze tegenstrijdigheid bij J. Monballyu, *Repressie op maat [...]*, pp. 345-350.

van zij verdacht waren. Om dat te voorkomen, vluchtten sommigen, zoals Voorspoels, met heel hun gezin naar het buitenland, waar zij nog lang gefrustreerd bleven over de wijze waarop het Belgische gerecht hen had aangepakt.